

andere, want de mensch was niet als de lelie des velds, maar een creatuur met eigen wilkeus. Gods eeuwige bestel was het, om in den mensch een zelfbewust persoon tegenover zich te stellen, en juist de liefde waarmee God zich zelf liefheeft, moest daarom wel uitgaan naar dat zelfbewuste wezen, dat God naar zijn Beeld en naar zijn Gelijkenis geschapen had. God kon geen creatuur naar zijn Beeld zonder zelfbewustheid scheppen, en juist deswege kon Hij geen creatuur naar zijn Beeld voor zich stellen, of zijn Goddelijke liefde moest er naar uitgaan, de val van dat creatuur moest Gods majestest aanranden, en bij de redding en zaliging van dat gevallen creatuur moest God juist hierin zijn eigen glorie verheerlijken, dat een tweede val onmogelijk werd, dat zijn eigen beeld in en door zijn schepsel niet meer kon geschonden worden, en dat de rijkste liefde voor dit zijn schepsel tevens de hoogste zelfverheerlijking van zijn majestest werd.

En nu is 't wel zoo, dat er onder de breede reeks, die op 't Kerstfeest aan Immanuel lof toezingen, slechts enkele duizenden ingeleiden zijn, die dit in onderling verband doordien en elken trek in dit Goddelijk tafereel van Bethlehem afzonderlijk genietten kunnen. Doch dit behoeft dan ook niet alder deel te zijn. Een mysterie begint niet pas te werken als 't wordt uitgelegd. Het mysterie dat in de Goddelijke liefde schuilt en er ons zijn Goddelijke poëzie uit toefluistert, werkt niet op ons menschelek redebeleid om jong en oud te verwikelen. Het licht der zon bestraalt en de warmte der zon koestert elk onzer, ook al zijn we in de sterrenkunde en in het zonnestelsel nooit ingeleid. En zoo ook is het hier. Ons Kerstfeest blijft een mysterie gedanken en den gloed van een mysterie uitstralen, dat niet de wijzen en geleerden verstaan, maar dat de Zoon des menschen in 't hart doet tintelen van wie 't verstaat in dat hart kind van God te zijn.

DR. A. K.

„Het de wolken des hemels“.

[KERSTFEEST].

Vooris sag ik in de nachten, en zie, er kwam een met de wolken des hemels, als eens menschen zoon, en hij kwam tot den Oude van dagen, en zij deden hem voor Dien naderen. Daniël 7: 13.

In Daniels wonderbare profetie wordt ons Kerst-Evangelie aangekondigd door een nachtvizioon, waarin Daniël zag, hoe een heilige verschijning als „eens menschen zoon“, nederkwam „met de wolken des hemels“.

Denk daarbij niet aan onze Westersche tranen, maar aan den Oosterischen hemel, gelijk die boven Midden-Azië in ganschen eijdepracht schittert. Immers Daniël vertoefde, toen hij dit nachtsgezicht ontving, aan het hof van Perzië's koning.

Aan dien Oosterischen hemel spreken „de wolken des hemels“ op geheel enige wijze van leven dat tintelt, van schoonheid die neergelant en van verlossing die komt. Eerst straalt dan de zengende, 't al verdorrende gloed op het aardrijk neder, sodoat alles onder de hitte verdrost en verdort. Een alles drukkende, starre stilte van boven, die al wat adem heeft, hijgen en insinken doet. En dit duurt, en duurt voort, tot er, als in Eliä's dagen, eerst een wolken als een manshand uit de verte opdaagt. Daarachter komen dan andere wolken op. En als die aanwasende wolken allengs door zonneloosheid doorgeschoven worden, is 't of er een heilige tegenwoordigheid nadert, tot het zwart zich verdicht en verdooft en de bliksem uitschiet, en 't omhoog rollen en dreegen gaat, en de malsche regn eerst neerdruppelt, en dan neerstort dat 't giet, en onslag op 't aardrijk de halm zich opbeurt, en 't stof versmet, en heel de dampkring frischheid ademt, en de schier besweeken dalbewoner opleeft, neerknielt, en lof met dank paart voor zijn God.

De Oosterische hemel, vooral in het nachtelijk uur, trekt ook zelf wel aan, maar bij dat althans is er in dien starren, heeten hemel geen trilling, geen tinteling, geen leven; het is of grafstille heel 't aardrijk omsluit. Eerst met de wolken, die optetten, komt er in die drukkende stilte actie, gang, betieling. Dan aanschouwt ge die wonderde pracht als het wolkenheer met het zonlicht speelt, en ge leeft op door de tempering van den gloed en door de wateren die neerstroomden, en zegen brengen en verlossing van de doodschaduw die 't aardrijk drukte.

Vandaar dat in de Schrift de verschijning van 't Goddelijke zoo gedurig gebonden is aan „de wolken des hemels“. Een wolk boven Israël toen het uittoog. Een wolk boven den Tabernakel in de woestijn. Een wolk boven Salomo's tempel op Sion. Een wolk toen Immanuel ten hemel opvoer. En zoo ook hier bij 't komen van des „menschen zoon“ in 't nachtsgezicht „de wolken des hemels“, die hier als uit de hoogte hemelen nederdaalden op ons in sonde en wee verzonken wereld.

Het heil komt. Het komt van Boven. Maar ziehier nu 't mysterie. Elk onder zou van Boven niet anders dan een Zoon Gods verwacht hebben, en dit is Messias ook, maar toch kondigt de profetie hem niet in zijn Goddelijke heerlijkheid aan, maar roept 't door heel de wereld uit, dat de hoogheilige die komt, als onzer één is, want hij komt tot ons als *voort eens menschen*.

Wondere speling der tegenstellingen! God schep den mensch in 't Paradijs, en toen uit den man de vrouw, en legde daarna in beider éénzijn de toekomst van de tienmaal duizenden die komen zouden, allen zonen en dochteren des menschen. Maar na den val rust op heel ons menschen-zijn de vloek. Men voel den druk die 't leven benaamt. Held na held waakt op om, kon het, den jammer af te wenden. Maar alles om niet. Alles te vergeefs. De teleurstelling zonder einde tegt den dorst naar 't heil, maar 't heil komt niet. Tot de mensch 't opgeeft, en onse ontwerpte wereld niet meer kan, en als neerlijgt in haar doodelijke weemoed. Elk kind dat geboren werd, was weer even besmet en bevlekt. Het kind, de zoon des menschen, die 't reine leven in zich zou dragen, wordt niet geboren. Overhoord blijft aller bede... En dit duurt, duurt eeuwen. Zou er ooit nog heil dagen? En, luister, daar weerklinkt in Efrata's velden op eenmaal de zang der engelen,

de zang van „Eere zij God“, en van „vrede op aarde“, en van over menschen niet meer de vloek, maar „in menschen welbehagen“. En als ge nu vraagt, vanwaar komt dit heil, dan luidt 't antwoord: Dat heil komt van Boven, niet uit de wereld der menschen-kinderen, maar uit de wolken des hemels. Alleen maar, 't is toch eens menschen zoon die 't dagen doet. Want dit is het geheim, dit de verborgenheid: het heil dat komt, sluit zich aan bij 't menschen eerste schepping, het is geen engel, en is 't geen aartsengel die de redding ons aanbrengt. Wel is Gabriël de engel die 't heil aankondigt, maar 't heil zelf komt niet in engelen, maar in menschen-gestalte. Met de wolken des hemels komt 't; maar als 't gekomen is, drukt „eens zoon des menschen“, u verloren, maar nu als met heil overdropen menschenkind, aan zijn menschelek hart.

Tweeërlei sprake gaat hierin uit. Van Boven en toch door „eens menschen zoon“. Onvereenbaar die twee gedachten, zegt ge. Zoo van Boven, dan moet, dan kan 't niet anders dan God zelf of zijn engel zijn. En zoo eens menschen Zoon, dan is 't niet van Boven, maar van beneden. En dat 't toch zoo is, zoo heil anders is, dan gij gegist soudt hebben, daarin ligt de verborgenheid, daarin ligt de oplossing van 't raadsel. In den voor ons alleen denkbaren weg kon de last en de vloek niet van ons afgeschoven. Naar den maatstaf van ons gedachte zou onze eigen jammer onafwendbaar zijn gebleven. En dat nu toch 't heil kwam, en weer vredegreep door de ziel tintelde, dat komt alle daardoor, dat God 't deed zoals geen onzer het voor mogelijk had gedacht, zoals 't voor ons ondenkbaar scheen. Van Boven en toch eens menschen Zoon, juist in de verbinding van die twee onverbreidbare gedachten school het mysterie van de genade onzes Gods.

Dat mysterie maakt ons Kerstfeest en benedijkt het. In de eeuwen die achter ons liggen, smolten steeds die twee rijke gedachten in onsen lofsang saam. Belijdenis van de wereld, dat ze geen redding kon aanbrengen, en 't dus van Boven moest komen, de hoogte toon uit den Engelenzang. Maar die belijdenis ontlokt door het Kindeke in de kribbe, en bij die kribbe Maria die 't Kindeke gebaard had, de jubelzang die uit het menschelek hart opging, omdat 't een Kindeke van ons vleesch en van ons bloed was.

Hoe droef is 't dan niet, dat onder de wijzen en hooges van ons geslacht de vatbaarheid om in dat mysterie in te leven, er van te genieten, en er door gered te worden, tot onherkenbaar wordens toe almeer wegleet. Eens menschen Zoon, o, waarom niet? Met het hun handen klemmen ze zich daaraan vast. Maar weg met uw gekwel als of hij ontvagen ware geweest van den Heiligen Geest, weg met uw gedwee, alsof deze Jesus van Boven ware. Zoals zij zichzelf wijzen droomen, zoo ook is Jesus een wijze geweest, een beminnelijk rabbi van Nazareth. Groot voor zijn tijd, al poogt men zichzelf thans boven Jesus te plaatsen. Dat viert dan toch Kerstfeest, enkel met Jesus, sonder den Christus, om een feestdag te genieten, maar sonder heilige beademing.

Op ons die nog gelooven, en geloovig bij Bethlehem's kribbe aanbidden, zien deze wijzen dan neder als op „het dwaze, het zwakke en het mindele der wereld“, en ze verstaan het niet, dat God juist dat „dwaze der wereld“ heeft uitgevonden.

Toch zingen ze somwijlen nog een Kerstlied mee, of beelusteren het hoge spel van 't Oratorium. Prachtig toongeluid voor hun schoonheidsgevoel, maar hun ziel verdort er bij. O, Mocht Gods erbarming ook in die kringen nog ingrijpen en ook hen weer mee genieten doen in wat onder ons zelfs de kinderkenen doet jubelen.

DR. A. K.

Amsterdam, 20 December 1912.

Ook de tweede aan de Vrije Universiteit benoemde Hoogleraar Dr. F. W. Grosheide heeft in een openbare zitting van den Senaat, die 13 Dec. in het Gebouw van den Werkenden Stand gehouden werd en door een bijna even talrijk publiek als de vorige maal werd bijgewoond, zijn ambt aanvaard met het houden eener inaugurele oratie, waarvan we het persverslag hier overnemen:

Spreeker begon met op te merken, dat men aan den opredenden hoogleraar vraagt, op welke wijze denkt ge het u toevertrouwde vak te onderwijzen. Hoewel het nu uitermate moeilijk is, om eer men door zijn ambt de gelegenheid heeft gehad zich geheel aan een wetenschap te wijden, reeds te zeggen, wat men over die wetenschap oordeelt, wil spreker toch het antwoord op die vraag niet ontwijken en daarom thans handelen over Nieuw Testamentische exegese, zij het ook, dat hij zich moest voorbehouden zeer onvolledig te zullen zijn. Hij herinnert dan, dat gelijk alle wetenschap ook de exegese moet uitgaan van een a priori en dat dit a priori is het geloof in de Schrift als het met gezag bekleede, onfeilbare Woord Gods. Daaruit vloeit nu dadelijk voort, dat onder de Nieuw-Testamentische wetenschappen aan de exegese de eereplaats toekomt. In het algemeen genomen wordt deze stelling ons niet toegegeven. Vele Nieuw-Testamentici wijzen zich aan allerlei, maar niet aan exegese. Dat komt door verschil van Schriftbeschouwing, maar ook, wijl men acht, dat de exegese uit den tijd is. Dat laatste is echter heelst onjuist. Integendeel, elke tijd heeft zijne voordeelen, waarvan de exegese de vruchten moet genieten. Zoo kan thans geweten op den vooruitgang der kennis van de taal, waarin het N. T. werd geschreven, op de betere bestudering der Judaea, op de belangstelling, die de psychologie ondervindt, op de goede zijde van het realisme, op den smaak voor het kleine. Maar verder heeft ook elke tijd zijn eigen vraagstukken. Bij de exegese kan niemand zich die vraagstukken uit het hoofd zetten. En dat is geen nadeel, doch een voordeel. Omdat de Schrift voor alle tijden is gegeven, al juist kennis van den tijd medehelpt om steeds nieuwe schatten uit Gods Woord op te delven. Daar de Heilige Geest de auctor primarius is der Schrift, sal immers geen tijd haar ooit ten volle verstaan.

Het tweede gedeelte van zijn rede besteedde spreker aan de behandeling van twee vraagstukken, waarbij de exegese nauw betrokken is en die, zoolang men ge-exegeseerd heeft, altijd weer om een oplossing hebben gevraagd. Het eerste betreft het verband tusschen exegese en traditie of dogma. Het is onmogelijk, zich bij de exegese van alle tradities te ontdoen, de kwestie moet alleen goed gesteld. En dan vindt spreker de oplossing daarin, dat de

exegese in het dogma zal zien de historische exegese, maar voorts het dogma niet als dogma zal erkennen. De exegese mag zich niet door het dogma laten beïnvloeden om aldus zoo noodig het dogma te kunnen verbeteren en op nieuwe dogmavorming te kunnen aanwerken.

Het tweede vraagstuk, waarop spreker doelde, is dat van den diepen zin. Die uitdrukking deugt niet, omdat zij onwillekeurig doet denken, dat er een soort tegenstelling is tusschen een duidelijken en een verborgen zin. De Schrift heeft een diepen zin, omdat ze het Woord van God is. En die diepe zin komt door enkel grammatisch-historische exegese niet voldoende tot zijn recht. Tegenover de exegese uit vroeger tijden, die te veel analytisch was, hebben wij te zoeken naar synthese. Daarbij moet vooral hieraan gedacht, dat men niet maar woord voor woord verklaart, maar na elk korter of langer onderdeel vraagt naar de blijvende betekenis van de gedachte in haar geheel.

Aan het einde volgden de gebruikelijke toespraken tot Directeuren, Curatoren, Hoogleraren, Deputaten der generale Synode der Gereformeerde Kerken voor 't verband etc. en Studenten.

Aangezien deze rede, die met gloed en bezieling werd uitgesproken en met groote belangstelling werd aangehoord, nog niet in druk verschenen is, moet een opzettelijke bespreking van haar inhoud tot later worden uitgesteld. Hier, zij alleen opgemerkt, dat ook deze oratie evenals die van Dr. Sillevius Smitt diende, om het principieele standpunt van den nieuwen hoogleraar ten opzichte van de hem toebedruide vakken uiteen te zetten. We zijn hiervoor dankbaar, omdat aan een Universiteit, die haar bestaansrecht vindt in haar principieelen grondslag, het zeker in de eerste plaats noodig is, dat een nieuw optredende hoogleraar toont, hoe hij dien principieelen grondslag in verband brengt met de vakken van studie, waarin hij onderwijs zal geven. Ook Prof. Grosheide deed dit met een beslissende en geloofsovertuigend, waardoor hij het vertrouwen in onze Universiteit zal versterkt hebben. Vooral bij zijn vakken nu was zulk een uiteenzetting dubbel noodig, omdat de critiek zich in de eerste plaats op de Heilige Schrift heeft gericht en degenen, die de uitlegging van het Nieuw Testament met de aanverwante vakken zal te geven hebben, daarom wel duidelijk op dit punt kleur heeft te bekennen. Ook het summere overzicht, dat hij, van dit centrum uit, over de verschillende vakken zijner wetenschap gaf, was goed gedocumenteerd, gaf blijk van zeer juist inzicht in de consequenties van het beleden beginsel en opende op menig punt nieuwe en verrassende vergezichten. Met deze inaugurele oratie wenschen we daarom Dr. Grosheide van harte geluk, en we hopen, dat ze spoedig ter perse moge gaan, opdat ze in breeden kring konne gelezen worden.

Minister Heemskerk heeft in zijn overigen uitnemende rede, waarin hij het beleid van het Kabinet verdedigde tegen de aanvallen van links, twee minder gelukkige momenten gehad. Het eene was, toen hij zich afkeurend uitsprak over de weigering van den Utrechtschen Kerkeraad om een onderwijzeres aan de openbare school ten Avondmaal toe te laten; het tweede, toen hij, naar aanleiding van de benoeming van Dr. Noordzij een soort strafpredikatie tegen de *Herant* hield. Natuurlijk deed de heer Heemskerk dit beide malen in hoffelijken vorm. Wat ons blad betreft, nam hij het zelfs ten deele voor ons op tegenover den heer Roodhuijzen. Maar het slot van het liedeke was toch, dat de Minister verklaarde: ik zou zulk een censuur niet hebben uitgeoefend, en ik zou zulk een artikelje niet geschreven hebben. Het was niet „verstandig“.

Wat nu de Utrechtsche zaak betreft, zijn we niet genoeg op de hoogte van alle omstandigheden, om te kunnen beoordeelen, of de Kerkeraad al dan niet juist heeft gehandeld. Wat we alleen bedenkelijk achten is, dat de Minister van de Regeeringstafel een oordeel gaat uitspreken over de latente aangelegenheden van een Kerk. Hij had volkomen kunnen volstaan met te antwoorden: voor de daden van de Gereformeerden is de Regeering niet aansprakelijk. Door aan die verklaring toe te voegen een afkeuring van wat de Kerkeraad deed, ging hij te ver. Het komt ons voor, dat Regeeringsspersonen zelfs den schijn moeten vermijden, alsof ze over zulke kerkelijke zaken een oordeel willen vellen.

En wat nu de boetpredikatie aan ons blad aangaat, ging de Minister blijkbaar af op de onjuiste voorstelling, die de heer Roodhuijzen van het door ons geschrevene gaf. Nu duiden we het den Minister heusch niet euvel, dat hij bij zijn drukke ambtsbezigdheden blijkbaar geen tijd kon vinden om te lezen wat *De Herant* schrijft. Maar waar *De Herant* publiek in het debat over de benoeming van Dr. Noordzij betrokken werd en de Minister hierop officieel een antwoord wilde geven, ware het toch voorzichtiger en billijker geweest, wanneer hij vooraf getuigd had wat *De Herant* eigenlijk geschreven had. Door dit niet te doen, stond hij niet alleen swak tegenover den heer Roodhuijzen, maar veroorloofde hij zich over een blad, dat met de Regeering bevriend is, een critiek, die in casu niet geheel verdedigbaar was.

Wat het kandidaatsdiploma aan den heer Winckel uitgereikt, een misje was, dat een staartje zou hebben, was wel te voorzien. In de Kerkelijke pers heeft dit geval dan ook tot tal van bespiegelingen aanleiding gegeven. Metterdaad is het vraagstuk, dat hierna aan de orde is gekomen, voor de toekomst van de Vrije Universiteit van hoog belang, en een saakkundige en objectieve bespreking van deze kwestie had dienst kunnen doen om ons volk nader in te lichten. Het kan echter niet gesagd worden, dat het debat nu juist zulk een academisch karakter droeg. Van de zijde der voor-

standers der Theologische School werd het geval aangegeven als een welkome stol, om de Vrije Universiteit een slag mee te geven. Reeds daardoor werd aan dezen strijd een minder nobel karakter gegeven. En aan de andere zijde hebben degenen, die zich opmaakten om de Vrije Universiteit te verdedigen, dit niet altoos met genoegzame kennis van zaken gedaan, en in plaats van het wantrouwen te verminderen, het veel meer nog versterkt.

Zonder zelfs af te wachten welke nadere verklaring van de zijde der Vrije Universiteit zou gegeven worden, stelde Prof. Bouwman terstond in de *Basiss*, naar aanleiding van de mededeeling in de *Nederlander*, de vraag aan de orde, welke waarde de Kerken voortaan te hechten hadden aan de kandidaats-bullen der Vrije Universiteit? De *Wachter* nam deze vraag over en wees in meer dan één artikel op de bange gevaren, die de Kerken voortaan zouden dreigen van de zijde der Vrije Universiteit. Het geval Winckel was nu publiek, maar straks konden er andere ketterische kandidaten van de Vrije Universiteit komen, die stil de Kerken zouden binnensluipen. En hoe welig het hierdoor gezaaide zaad van wantrouwen opschoot, bewees de vloed van ingezonden stukken in de *Wachter*, waarin o. a. verteld werd, dat nu Joden en Mohammedanen als „Gereformeerde theologen“ de Vrije Universiteit konden verlaten en dan alleen reeds door hun kandidaatsbul beroepbaar zouden zijn in de Gereformeerde Kerken. Hoe dwaas zulke voorstellingen nu ook zijn mogen, ze slaan er bij het publiek, dat de *Wachter* leest, in, vergiftigen de gemoeiën en zweepen de kerkelijke hartstochten op. En dat alles geschiedt niet tot meerdere eere Gods, maar tot meerdere verheffing van de Theologische School.

We mogen daarom, evenals de Poortwachter in het *Friesch Kerstblad* dit deed, wel ons leedwezen uitspreken, dat de redactie van de *Wachter* haar kolommen opeent voor zulke stukken. Haar doel is blijkbaar om ook stemmen uit ons Gereformeerd publiek te laten hooren, en de plaatsing der stukken beteekent natuurlijk niet, dat ze met den inhoud geheel instemt. Toch blijft een redactie althans min of meer verantwoordelijk voor wat ze door middel van haar blad aan haar lezers opdischt. Indien de redactie van de *Wachter* wist, hoeveel kwaad ze daardoor doet, niet aan de Vrije Universiteit alleen, maar vooral aan de eenheid van ons kerkelijk leven, dan zou ze metterdaad meer voorzichtigheid betrachten. Telkens wordt ons gemeld, hoe de *Wachter* gebruikt wordt door de Christelijke Gereformeerde Kerk om de leden onzer Kerken tegen de Gereformeerde Kerken op te hitsen en van ons afval te maken. Zelfs wordt van Christelijk Gereformeerde zijde de *Wachter* wel gratis rondgezonden aan leden der Gereformeerde Kerken om aldus den akker voor te bereiden voor een doeltreffende actie. Is dan door het lezen van de *Wachter* de akker bereid, dan wordt de *Wachter* gezonden om den laatste band met de Gereformeerde Kerken door te snijden, en dan kan men tot stichting van een Christelijke Gereformeerde Kerk overgaan. Nu twijfelen we er geen oogenblik aan, dat de redactie van de *Wachter* dit niet bedoelt; dat ze veel meer evenals wij het schismatieke drijven van sommigen veroordeelt, maar dient ze dan niet bij haar strijd voor de kerkelijke opleiding in het oog te houden, dat het door haar gehanteerde zwaard zich nooit mag keeren tegen het leven onzer Kerken?

Maar anderszins mag ook niet verzwegen worden, dat de verdedigers van de Vrije Universiteit wel wat luchthartig met de ingebrachte bewaren hebben omgesprongen. Opmerkingen als die de studie aan de Vrije Universiteit vrij is; dat de Kerken kerkrechtelijk niets te maken hebben met de betrouwbaarheid van de kandidaatsbullen noch van Amsterdam noch van Kampen, en dat ieder, die een kandidaatsdiploma heeft, al kwam hij van Leiden of Groningen, praeparatoir-examen zou kunnen afleggen, zijn kerkrechtelijk niet juist, en dienen waarlijk niet om het geresen wantrouwen uit den weg te ruimen. Integendeel, zulke uittalingen zijn koren op den molen van de *Wachter*-partij en worden daarom gretig door haar overgenomen, om te doen zien, hoe groot het gevaar is, dat onze Kerken bedreigt.

Wanneer we zelf een poging willen wagen om het vraagstuk tot zijn juiste proporties terug te brengen, dan raakt dit uitsluitend de kerkelijke zijde van dit vraagstuk. Op de vraag, welke gedragslijn de Vrije Universiteit zal te volgen hebben, gaan we thans nog niet in. Zoolang dit vraagstuk nog in den boezem der Vrije Universiteit overwoogt, willen we liever een publieke bespreking onthouden. Alleen zij aan het adres van de *Wachter* de opmerking om vergund, dat een verandering in het Reglement, waardoor aan elke onzekerheid omtrent de betekenis van de kandidaatsdiploma's der Vrije Universiteit een einde zou kunnen gemaakt worden, niet in een ommezien kan verkregen worden. De Poortwachter heeft volkomen terecht er op gewezen, dat dit vraagstuk niet alleen het kandidaats-examen, maar ook de promoties geldt, dat het niet alleen de Theologische, maar ook de andere Faculteiten raakt, en dat het vraagstuk daarom voor de toekomst van de Vrije Universiteit van zeer verstrekkende betekenis kan worden. Het vraagstuk grijpt daarom veel dieper in, dan men wel meent, en er hangen tal van andere kwesties mee saam. Men moet daarom de Vrije Universiteit rustig den tijd laten om in deze zaak tot een wel overwogen beslissing te komen.

Dat hierdoor eenige onzekerheid bij de Kerken kan komen te bestaan, welke waarde ze aan den kandidaatsbul van de Vrije Universiteit zal hebben te hechten, stemmen

we Prof. Bouwman toe, maar men mag de moeilijkheden, die hieruit kunnen voortvloeien, toch niet overdrijven. In de eerste plaats zij toch opgemerkt, dat zoolang de Vrije Universiteit bestaat, dit de eerste maal is geweest, dat een student met afwijkende meeningen candidaats-examen heeft gedaan, en de betrokken persoon reeds van te voren uitdrukkelijk verklaard had, zich niet bij de Gereformeerde Kerken te zullen aanmelden. Praktisch gelooven we dan ook niet, dat er voor de Gereformeerde Kerken gevaar bestaat, dat kandidaten, die beslist anti-Gereformeerd zijn, zich bij haar zullen aanmelden om beroepen te worden. De voorstelling alsof Turken en Joden in de Gereformeerde Kerken predikant zouden willen worden, is dan ook eenvoudig belachelijk. Denkbaar ware het nog, dat een Turk of Jood een doctorstitel aan de Vrije Universiteit zou willen verkrijgen, en zulke gevallen zijn ook metterdaad wel voorgekomen, maar dat ze trachten zouden een beroep te krijgen in de Gereformeerde Kerken, is ondenkbaar.

Maar ook al wilden ze het, dan spreekt het nog van zelf, dat ze met een kandidaatsdiploma van de Theologische faculteit (gesteld, het werd hun uitgereikt) geen stap verder zouden kunnen komen. In de eerste plaats stelt het kandidaatsdiploma van de Theologische faculteit niemand beroepbaar. Het verleent hem zelfs niet het recht om voor de Kerken op te treden. Er is aan dat diploma geen de minste effectus ecclesiasticus verbonden. En dit geldt niet alleen van het kandidaatsdiploma van de Vrije Universiteit, maar evenzeer van dat der Theologische faculteit. De Kerken achten niet, dat het kandidaatsdiploma van een dier beide scholen genoegzaam betrouwbaar is, om daarop iemand toe te laten tot het ambt, of hem ook zelfs maar beroepbaar te verklaren. Beroepbaar wordt men alleen door het praeparatoir examen, dat de Kerken zelf afnemen, en bij dat examen doen de Kerken zelf onderzoek naar de zuiverheid van de belijdenis van den examinandus. En nog sterker, iemand die een Jood of Turk of moderne of ethische of wat dan ook was en een kandidaatsdiploma van de Theologische faculteit had verkregen, zou dat praeparatoir examen niet eens kunnen afleggen. Want de Kerken eischen bij dat praeparatoir examen niet alleen een kandidaatsdiploma, maar daarbenevens ook een kerkelijke attestatie van de Gereformeerde Kerk, waartoe de examinandus behoort, dat hij zuiver is in de belijdenis en godzalig in zijn levenswandel. Zonder zoodanig attest, wordt hij tot het praeparatoir examen zelfs niet toegelaten. Men ziet dus, hoe weinig er in de werkelijkheid overblijft van de „gevaren“, waarmede men onze Kerken heeft willen verontrusten.

Eer achten wij omgekeerd het niet ongevaarlijk, dat door zulke voorstellingen aan het Academisch examen een beteekenis wordt gehecht, die het voor de Kerken nooit hebben mag. In dat opzicht was de critiek van de Poortwachter, ook al drukte hij zich niet juist uit, al rem. Het zwaartepunt van het onderzoek naar de rechtvaardigheid van den candidaat mag door de Kerken nooit verlegd worden naar het Academisch examen, want dan zou de School gaan heerschen over de Kerk en zou de Kerk een harer heiligste rechten prijs geven. Niet de School, maar de Kerk zelf heeft van God den Heere de taak ontvangen om te zorgen, dat niemand tot het ambt wordt toegelaten, die niet gezond is in de leer. Het onderzoek daarnaar mag de Kerk nooit overgeven aan de School; zij heeft dit onderzoek zelf te doen en zij draagt alleen de verantwoordelijkheid voor dit onderzoek. Wanneer de *Wachter* er daarom op aandringt, dat het praeparatoir examen in de toekomst niet meer zal afgenomen worden door de *Classis*, d. w. z. door de Kerken zelf, maar zal overgelaten worden aan de hoogleraren der Theologische School, desnoeds geassisteerd door enkele Curatoren, dan ligt hierin een zeer gevaarlijk drijven, waar we niet ernstig genoeg tegen waarschuwen kunnen. Schoolexamen en Kerkelijke examen dienen streng gescheiden te blijven. Ze dragen elk een eigen karakter; bij het school-examen is het in de eerste plaats te doen om de wetenschappelijke bekwaamheid; bij het kerkelijk examen in de eerste plaats om de zuiverheid in de leer. Gaf de Kerk dit haar recht om zelfstandig naar de zuiverheid der belijdenis een onderzoek in te stellen, prijs, dan zou ze daarmee aan haar Goddelijke roeping ontrouw worden.

Dat de Kerken zelve er niet anders over gedacht hebben, is niet moeilijk aan te toonen. Vooreerst hebben ze op de Synode te Middelburg het kerkelijk examen, dat vroeger door Curatoren aan de Theologische School werd afgenomen en waardoor iemand beroepbaar werd verklaard, afgeschaft en aan de School een wetenschappelijk examen ingesteld, dat door de hoogleraren wordt afgenomen, en het praeparatoir examen voor de Kerken voorbehouden. Prof. Lindeboom, die, zoodra het principieel betreft, altoos een sijn neus heeft, heeft de betekenis van deze verandering dan ook uitnemend goed gevoeld. Een van de voornaamste grieven, door hem tegen deze verandering aangevoerd, was juist, gelijk hij in een verklaring in de acte deed opnemen, dat de School daardoor principieel van karakter veranderde, want dat de wijze van examinatie, die voortaan aan de School zou gevolgd worden, de School feitelijk gelijk maakte aan de Theologische faculteit (Acta Middelb. Synode blz. 182). De voorstelling van de *Wachter*, alsof het examen aan de Theologische School een geheel ander karakter zou dragen dan aan de Vrije Universiteit, is derhalve onjuist. Prof. Lindeboom, aan wiens oordeel we zeker geen gezag in deze materie zal onttrekken,

heeft juist kunnen wijzen, dat regeling d. Universiteit het candi over de zu afgenomen, sprake van held der Nu twijfel te Kampen was bij de Faculteit, wanneer h op de h belijdenis diploma u van de S schrift, en dezen gro evenals de wilde begi precies vo te staan, vermoedelijk het karakter reglement moeten bli wettig was Op de v beteekenis candidaats maal nade woorden t Synodes.

De heer land geant hij De He gelegd, die aanhef van Roodhuijze Dr. A. K. A. Kuypert te maken l hier zich betreft, sch

En nu ter Wat heb gedaan dan uiting, voor loopig Versl

Door ee op het feds een in de Hei troffen, dat gebuldigd, dat deze b teit en cur

Waar om achtbaar m mij vaat, d opmerking t tegenwoordt onslagen ge zelve in de ik geen tijd nummer van den hebben Gelukkig Dr. De Viss aan het bew van Zaterdag

Maar B den indru noeming in king ik pe Wanneer i De Herau dan zal me duiden. In Het is ha de voordi eerste ge Vischer, d droeg Da bolwerk, d gericht... faculteit te plaatste, i den invloed te danken.

Nu ben il woorden v geheel deel eel dekk in De Hei Vischer ha op de voor al was het v vraag of di is in verba op Hoofdstu door niem al rapporte lij bekend dan Dr. Ku leden het V of hetgeen geven. Ik n lings systeem blootstaat, d woord ware laten het V. Ik laat r schuldibetui het oordeel

Uit dit s huijzen ter af te gaan door enkel was dit s Regeering in een me dient toch artikel kem En wat even ver. l heeft, voert Hij verschu loopig Ver Visser. Wa door enkel dan wat de heeft. De het gehele Noordzij De Herau Heraut zo Vischer

aan men mag de
men voorkomen,
de eerste plaats
zoolang de
t, dit de eerste
student met afwij-
examen heeft
persoon reeds van
klaard had, zich
kerken te zullen
ven we dan ook
ormeeder Kerken
laten, die beslist
hij haar zullen
worden. De voor-
den in de Gerefor-
t zouden willen
udig belachelijk.
dat een Turk of
de Vrije Univer-
n, en zulke ge-
wel voorgelaten,
den een beroep te
erde Kerken, is

het, dan spreekt
e met een candi-
eologische facul-
n uitgerikt) geen
n komen. In de
het candidaats-
eologische faculteit
et verliest hem
or de Kerken op
at diploma geen
sticus verbonden,
van het candi-
frie Universiteit,
de Theologische
ten niet, dat het
een dezer beide
rouwbaar is, om
n tot het ambt,
ofbaar te verklaren.

alleen door het
de Kerken zelf
en doen de Ker-
de sulverheid van
xaminandus. En
ten Jood of Turk
of wat dan ook
diploma van de
d verkregen, zou
niet eens kunnen
en eischen bij dat
alleen een candi-
benevens ook een
de Gereformeerde
inmiddels behoort,
belijdenis en god-
el. Zonder zoo-
tot het praeparat-
toegelaten. Men
de werkelijkheid
n, waarmede men
vertrouwen.

erd het niet onge-
voorstellingen aan
een betekenis
voor de Kerken
tot opzicht was de
ter, ook al drukte
rem. Het zwaarte-
naar de rechtzinn-
nat maar door de
worden naar het
ant dan zou de
ver de Kerk en
heiligste rechten
al, maar de Kerk
leere de taak ont-
niemand tot het
le niet gezond is
; daarnaar mag de
an de School; zij
f te doen en zij
vordelijkheid voor
de Wachter en
t het preparatoir
let meer alwege
Classis, d. w. z.
r zal overgelaten
raren der Theo-
geassisteerd in
ligt hierin een
vaar we niet ern-
st kunnen kunnen.
ik examen dienen
lijven. Ze dragen
; bij het school-
te plaats te doen
te bekwaamheid;
en in de eerste
de leer. Gaf de
a zelfstandig naar
is een onderzoek
zou ze daarmede
oeping ontrouw

r niet anders over
moelijkheid aan te
ze op de Synode
lijk examen, dat
aan de Theolo-
omen en waardoor
verklaard, afge-
een wetenschap-
lat door de hoog-
n, en het praeparat-
voorbereiden.
dra het principes
euse heeft, heeft
verandering dan
eld. Een van de
r hem tegen deze
was juist, gelijk
de acta deed op-
ardoor principieel
want dat de wijze
aan aan de School
School feitelijk
eologische facul-
te blz. 182). De
achter, alsof het
ische School een
dragen dan aan
derhalve onjuist.
s oordeel ze zeker
le zal ontzeggen,

heeft juist het tegendeel verklaard. Zelfs
kunnen we nog iets verder gaan en er op
wijzen, dat de Theologische School, wat de
regeling der examens betreft, in precies
derzelfde conditie verkeert als de Vrije
Universiteit. In haar reglement wordt bij
het candidaatsexamen alleen gesproken
over de vakken, waarin examen zal worden
afgenomen, maar er is met geen woord
sprake van een onderzoek naar de zuiver-
heid der belijdenis van den examinandus.
Nu twijfelen we niet, of de hoogerleeren
te Kampen zouden, evenals dit het geval
was bij de hoogerleeren in de Theologische
Faculteit, wel ernstige bezwaren hebben,
wanneer het bleek, dat een examinandus
op de hoofdpunten van de Gereformeerde
belijdenis afweek, om hem het candidaats-
diploma uit te reiken. Maar het Reglement
van de School geeft hieromtrent geen voor-
schrift, en indien een examinandus, die op
dezen grond afgewezen werd, hierover,
evenals de heer Winckel, een procedure
wilde beginnen, zou de Theologische School
precies voor dezelfde moeilijkheid komen
te staan. Bij een juridische beslissing zou
vermoedelijk niet gevraagd worden naar
het karakter van de School, maar naar het
reglement op de examens, en daaruit zou
moeten blijken, of de grond van afwijzing
wettig was.

Op de vraag van Prof. Bouwman, welke
beteekenis de Kerken hechten aan het
candidaatsdiploma, zullen we een volgend
maal nader ingaan en die vraag beant-
woorden uit de officieele besluiten der
Synodes.

De heer Roodhuijzen heeft in *Het Vader-
land* geantwoord op onze beschuldiging, dat
hij *De Heraut* woorden in den mond had
geleegd, die deze nooit gezegd had. De
aanhef van dit artikel, waarin de heer
Roodhuijzen op grove wijze uitvalt tegen
Dr. A. Kuiper, laten we weg, omdat Dr.
A. Kuiper, met het bedoelde artikel niets
te maken had er de heer Roodhuijzen ook
hier zich weer vergiste. Wat de zaak zelf
betreft, schrijft hij:

En nu ter zake.
Wat heb ik gedaan? Ik heb niets anders
gedaan dan gebruik gemaakt van de volgende
uitleg, voorkomende op blz. 24 van het Voor-
looppig Verslag op Hoofdstuk V:

»Door eenige leden werd aanmerking gemaakt
op het feit dat de hier besproken benoeming
reeds eenige weken te voren was aangekondigd
in de *Heraut*. Het had hen ook onaangenaam ge-
troffen, dat de hoogerleeren Visser daarbij was
gehoord, omdat hij het zoover had gebracht,
dat deze benoeming tegen het advies van facul-
teit en curatoren in zou geschieden.»

Waar onder die „eenige leden“ ook een hoogst
schikbaar man van Rechts was, stond het bij
mij vast, dat alle politieke tendens aan deze
opmerking vreemd was, en heb ik mij bij de
tegenwoordige, meer dan overstapelende drukte,
ontslagen gerekend van de moeite om de zaak
zelve in de *Heraut* na te gaan, en zelfs nu zou
ik geen tijd hebben om op te zoeken in welk
nummer van dat blad de gecrimineerde woorden
hebben gestaan.

Geluklijk is het toeval mij te hulp gekomen.
Dr. De Visser tocht, die blijkbaar ook aanstoot
aan het bewuste artikel nam, heeft in de *sitting*
van Zaterdag 14 Dec. l.l. het volgende gezegd:

»Maar ik wil erkennen, dat ik mij niet aan
den indruk kan onttrekken, dat op deze be-
noeming invloeden hebben ingewerkt, wier wer-
king ik perniciëus acht op staatkundig gebied.
Wanneer ik hier mededeel, wat ik in het orgaan
»De *Heraut* vóór de benoeming heb gelezen,
dan zal men mij het zoover gezegd niet euveld
duiden. In het nummer van 12 Mei lees ik:
»Het is het Ministerie-Kuiper geweest, dat tegen
de voordracht der theologische faculteit in, den
eersten gereformeerden theoloog, Prof. Dr. H.
Visser, aan de Koningin tot benoeming voor-
droeg. Daardoor werd een bres geschoten in het
holwerk, dat tegen de Gereformeerden was op-
gericht.«.....»En dat thans de theologische
faculteit te Utrecht Dr. Noordzij op de voordracht
plaatste, is zonder eenigen twijfel wel mede aan
den invloed van dezen Gereformeerden theoloog
te danken.»

Nu ben ik de eerste om te erkennen dat de
woorden van Dr. De Visser, al was zijne bedoeling
geheel derzelfde als de mijne, elkaar niet ge-
heel dekken. Ik had dus moeten zeggen „dat in
de *Heraut* de juistere voorkeur was, dat Dr.
Visser had weten te bewerkten, dat Dr. Noordzij
op de voordracht der faculteit was gekomen,
al was het dan ook slechts als no. 2. Maar ik
vraag of die onjuistheid niet geheel vergeeflijk
is in verband met het geciteerde uit het V. V.
op Hoofdstuk V, te meer waar op die woorden
door niemand aanmerking is gemaakt, wat mij
als rapporteur over genoemd hoofdstuk natu-
rlijk bekend is. Er is niemand kan beter weten
dan Dr. Kuiper hoe de verschillende geachte
leden het Voorl. Verslag nasnuiffelen, om te zien
of hetgeen zij gezegd hebben juist is weerge-
geven. Ik moet dus vrezen, dat het afsakker-
ings systeem waaraan de Kamer tegenwoordig
blootstaat, den eenigen leden, die hier aan het
woord waren geen behoorlijken tijd heeft ge-
laten het V. V. behoorlijk te bestuderen.

Ik laat nu verder het oordeel over de „on-
schuldbevestiging“ van *De Heraut* gaarne aan
het oordeel van het publiek over.

Uit dit schrijven blijkt, dat de heer Rood-
huijzen ter goeder trouw gewaand heeft door
af te gaan op wat in het Voorlooppig Verslag
door enkele leden gezegd was. Voorzichtig
was dit zeker niet, want wie publiek de
Regering aanvalt op grond van een artikel
in een met de Regering bevriend blad,
dient toch wel in de eerste plaats van dit
artikel kennis te hebben genomen.

En wat de zaak zelf betreft, staan we
even ver. Enig bewijs voor wat hij gezegd
heeft, voert de heer Roodhuijzen niet aan.
Hij verschuilt zich alleen achter het Voor-
looppig Verslag en de rede van Dr. de
Visser. Wat nu in het Voorlooppig Verslag
door enkele leden gezegd is, is nog dwazer
dan wat de heer Roodhuijzen ervan gemaakt
heeft. *De Heraut* zou weken van te voren
het geheim verplakt hebben, dat de heer
Noordzij benoemd zou worden, terwijl
De Heraut hiervan niets afwist. *De Heraut*
zou beweerd hebben, dat Prof. Visser
de benoeming had weten door

te zetten tegen het advies van de Faculteit
en Curatoren in, terwijl *De Heraut* juist met
dankbaarheid geconstateerd had, dat de
Faculteit Dr. Noordzij op de voordracht
had geplaatst. Men zou bijna vragen, of de
leden van de Kamer, die zulke onwaar-
heden hebben opgedischt, misschien een
andere *Heraut* lezen dan de onze!

Ook het citaat, waarop Dr. de Visser
wees in de Tweede Kamer en waarachter
de heer Roodhuijzen zich nu blijkbaar ver-
schuilt wil, heeft met zijn beschuldiging,
tegen ons ingebracht, niets te maken. In
een persdebat met de *Nieuwe Rotterdammer*
over het exclusivisme, dat door de Theo-
logische faculteiten aan de Rijkshooge-
scholen steeds tegenover de Gereformeerden
was uitgeoefend, merkten we op, dat ook het
plaatsen van een Gereformeerde op de
voordracht der Theologische faculteit te
Utrecht wel te danken was aan het feit,
dat in deze Faculteit thans mannen van
Gereformeerde beginsel zaten, zoals Prof.
Visser. Dr. de Visser heeft, door de
bedoelde zinsnede uit haar verband te ruk-
ken, en te spreken van „theologische invloeden
op staatkundig gebied, die perniciëus
waren,“ aan deze woorden een bedoeling
toegeschreven, die voor ons onbegrijp-
elijk is. Het spreekt toch wel van zelf,
dat wanneer een Theologische faculteit,
bestaande uit drie hoogerleeren, een voor-
dracht doet, de hoogerleeren dezer Facul-
teit op die voordracht invloed uitoefenen.
En wanneer nu op deze voordracht
een man van Gereformeerde beginselen
voorkomt, dan ligt het toch in den aard
der zaak, dat men dit feit in de eerste
plaats toeschrijft aan die hoogerleeren in
de Faculteit, die deze zelfde Gereformeerde
beginselen deelen. Deze dingen zijn zoo
eenvoudig, dat er heusch geen woord over
verspld behoeft te worden. Natuurlijk stond
aangaande hetgeen in de Faculteit over de
voordracht van Dr. Noordzij gehandeld is,
ons geen enkel ander bericht ten dienste.

Zekerheid, dat Prof. Visser hierop invloed
had uitgeoefend, hebben we niet. Het was
alleen een conclusie, die wij uit de ieder
bekende feiten hebben getrokken.
Maar dit alles heeft niets te maken met
wat de heer Roodhuijzen en andere heeren
in de Tweede Kamer ons ten laste hebben
gelegd. Er was beweerd, dat *De Heraut*
gejubeld had, dat Prof. Visser had weten
te bewerkten, dat trots het tegengesteld
advies van Curatoren en de Faculteit en
tegen het oorspronkelijk voornemen der
Regering in, Dr. Noordzij toch benoemd
was. En dit, we herhalen het nogmaals,
is een pertinente onwaarheid. In verband
met invloeden, die op de benoeming door
de Regering zouden gewerkt hebben, en
daarop kwam het aan, is de naam van
Prof. Visser nooit door ons genoemd.

Dr. H. H. K.

Voor Kootwijks Scholen.

In zeer hartelijken dank ontvangen van den
heer W. van Deth te Brussel / 25, zijnde van
G. v. D. / 5, van R. Sm. / 10, van W. v. D.
/ 10, allen te Brussel.

Vriendelijk verzoeken wij den vrienden onzen
scholen te helpen denken.

Dr. J. H. HOUTZAGERS, Voorzitter.
R. STEENBRUGGEN, Secretaris.

Kootwijk.

Bereenigingssleiden.

„SONNEVANC.“

II.

Op het tijdstip, dat we „Sonnevanc“ be-
sochten, beliep het aantal patiënten tusschen
de 90 en 100. Uit den aard der zaak is de
bevolking van een langlijgsanatorium zeer
vlottend: de een gaat en de ander komt. Het
mag intusschen wel aan den natten zomer ge-
leggen hebben, dat sommige aardeelden, hun
heil te gaan zoeken in het sanatorium, in welks
omgeving in tijden van veel regen vooral en
van weinig zon de dennen niet die heerlijkste
geuren uitwasemen, welke onmiddellijk
merkbaar zijn als de zon maar weer even flink
op het dennensbosch straalt.

Evenwel, al was de stichting in den zomer
en in den herfst van dit jaar niet geheel en al
beset, als regel heeft men aan de pl. m. 110
beschikbare plaatsen niet genoeg, zijn er althans
voor sommige afdelingen meer aanvragen dan
vrije plaatsen. Op vermeerdering van de ter
beschikking zijnde ruimte moet dan ook de
aandacht gevestigd blijven.

Reeds nu evenwel mag „Sonnevanc“ tot de
grootste sanatoria voor langlijgs in ons land
gerekend worden. Met het Rijkssubsidie over
het afgeloopen jaar stond Hellevoortse wellaar
vooraan, maar „Sonnevanc“ volgde onmiddellijk
daarna, zodat het over 1911 in grootte de
tweede inrichting van ons land was, die in het
subsidie mededeelde.

Het behoeft overigens nauwelijks gezegd te
worden, dat „Sonnevanc“ niet alleen om zijn
omvang, maar ook, zoals reeds werd opgemerkt,
om zijn voortreffelijke ligging en even-
zoo om de uitnemende inrichting van het geheel
er wezen mag. Niet met overdad, maar met
grootte zorgvuldigheid is alles zoo ingericht, als
het meest aan een goede behandeling der pa-
tiënten kan dienstbaar zijn — met toepassing
van de nieuwste technische vindingen —, zoo-
wel wat de gemeenschappelijke salen als wat de
afzonderlijke vertrekken betreft. Het systeem
overal licht en lucht — is met consequentie
doorgevoerd, zodat donkere hoeken en stof-
neesten, die onte woningen — vaak zelfs de
deftigste woningen — zoo ongeschikt maken voor
een gezond verblijf, ten eenemaal ontbreken.

Het subsidie, waarover zooveel gesproken
werd, wordt gestort in de suppletiekas, waarin
ook o. a. de bijdragen der diaconieën vloeien
en waarin evensoo gestort is geworden de op-
brengst van de tuberculose-bloem, voor zooveel
daarvan aan „Sonnevanc“ werd toebedeeld.
Zoodoende kan aardig wat gedaan worden voor
minvermogende patiënten, die over het algemeen
veel minder nog dan de meer gegode thuis
van het geslacht verblijf kunnen vinden. Zoo
omtreks / 30 kan per dag gesuppleerd worden.
Is dit een niet onbelangrijk bedrag, men be-
grijpt, dat kon aan alle aanvragen om suppletie
voldaan worden, het genoemde bedrag in een
ommesen zou moeten stijgen.

Vrijbedden staan op 't oogenblik in
„Sonnevanc“ nog niet ter beschikking, maar
men hoopt, op den duur tot de instelling er-
van te kunnen komen. Het streven is, de ver-
pleegkosten door een zeer zorgzaam beheer nog
wat naar beneden te drukken, ten einde of de
verpleegkosten lager te kunnen stellen, of vrij-
bedden te kunnen scheppen. Reeds slaagde
men er in, de verpleegkosten, welke in 1910
/ 2.34 per patient en per dag bedroegen, in
1911 terug te brengen tot / 2.10. Dat wil
zeggen, dat men in 1911 voor hetzelfde geld
ongeveer 7 patienten meer kon verplegen dan
in 1910. Echter is men met het bedrag van
/ 2.10 nog boven het verpleeggeld, dat door de
gewone patienten betaald wordt (f. 2.—).
Verlagen van den prijs gaat dus thans nog niet,
vooral omdat er geen denken aan mag zijn,
een verlaging mogelijk te maken door een be-
heer, waarbij de zuinigheid de wijsheid be-
driegen zou en de patienten een minder degelijke
verpleging zouden genieten.

Intusschen doet de vraag zich voor, of, hoe
goed de verpleging in zoo'n sanatorium ook is,
de resultaten ervan op den duur wel van be-
teekenis zijn. Zoo menigmaal ziet men iemand
aan een sanatorium terugkeren, die binnenkort
toch weer „arbeidsunfähig“ wordt en met vlugge
schreden naar het graf schijnt te gaan.

Indedaar is dit laatste juist. Vergeet men
echter niet worden, dat tal van patienten eerst
dan naar een langlijgsgeestig geestonden wor-
den, wanneer een der longen of beide zóó
ernstig aangeast, zoo ingevetren reeds zijn,
dat aan genezing — menschelijkerwijs gesproken
— absoluut niet gedacht kan worden, maar
op 's best van tot stilstand brengen der
ziekte, althans in zoover, dat de betrokkene,
zoolang hij onder goede en degelijke behan-
deling en verpleging is, goed mee kan.

In de tweede plaats mag niet uit het oog
verloren, dat voor de meeste patienten niet uit
een ruime beurs kan geput worden, zodat
slechts met moeite de gelden bijeengebracht
kunnen worden, die voor een bepaalden tijd
toereikend zijn. Zoodra die gelden opgebruikt
zijn, moet de patient terugkomen, schoon hij
wellicht goed beteder en bij een enigszins lang-
durig verblijf had kunnen herstellen.

Maar zelfs al neemt men deze twee dingen
niet in aanmerking en beschouwt men de in
cijfers uitgedrukte resultaten zóó, als ze zich op
het eerste gezicht voordoen, dan mogen ze niet
ongunstig genoemd worden. Van de in 1911
verloren patienten waren er bij hun komst
in het sanatorium geheel geschikt voor arbeid
48, gedeeltelijk 76, en niet 62. Bij het vertrek
waren er geheel geschikt voor werk 93, dus
bijna 2 maal zooveel, terwijl de cijfers der ge-
deeltelijk of niet geschikten daalden tot resp. 48
en 45. Anders uitgedrukt, zijn er van de afge-
schreven patienten 45 pCt. genesen, 29 pCt.
veel verbeterd, 9 pCt. verbeterd, 7 pCt. stati-
onaal gebleven, 6 pCt. achteruitgaan en 4 pCt.
overleden, zodat bij 83 pCt. een positief resu-
laat werd bereikt.

Ongetwijfeld doet het echter menigen onaan-
geneem aan, als hij verneemt van 8 sterfgevallen
(4 pCt. der afgeschreven patienten). Een zoo
ongunstig cijfer toont misschien de statistiek
van niet één ander sanatorium. Het is eer
bekend, dat sanatoria voor langlijgs zoo goed
als geen sterfgevallen hebben. Vanwaar dan
dat ongunstige en hooge cijfer voor „Sonnevanc“?

De zaak is zeer eenvoudig. Verschillende
sanatoria — we zullen geen namen noemen —
nemen slechts patienten op in het eerste stadium
der ziekte en hebben in verschillende
plaatsen keurende geneesheeren, die de zich
aansluitende patienten onderzoeken en even-
wel afwijzen. Wie afgewezen wordt weet dan,
dat hij naar menscheijk inzicht ten doode is
opgeheven.

Er is iets vóór die methode te zeggen.
Patienten in een verveerd stadium ziektestadium
eischen veel zorg en voeren de verpleegkosten
hoog op, zoodoende de exploitatie drukken.
Daarbij komt, dat sanatoria met een ongunstige
statistiek voor de patienten niet aanlokkelijk
zijn: men gaat liever naar een Sanatorium, in
hetwelk blijkens de statistieken zeer gunstige
resultaten worden bereikt. Bovendien meent men,
dat de plaatsen in de Sanatoria beter ten bate
van de maatschappij kunnen worden besteed,
wanneer men ze bezet met patienten, die straks
hersteld kunnen vertrekken.

Maar al is voor de genoemde methode wat
aan te voeren, ze is — nu daargelaten, dat ze
zeer geschikt is om in de sanatoria een te
luchtigen levenstoon te bevorderen — ze is
hard, met een hardheid, die lijnrecht strijdt
met het karakter der Christelijke barmhartigheid.
Zeker kunnen tuberculoselijders, ook als ze in
een verveerd stadium verkeeren, in gewone
ziektenhuizen worden opgenomen, maar wat ze
nodig hebben, vinden ze het best in de sanatoria,
speciaal voor hen ingericht. Hen daar
buiten te sluiten — we herhalen het — is hard.

Mischien is het, van uit zakkelijk standpunt
beschouwd, niet verstandig, dat „Sonnevanc“
alle patienten opneemt, voor wie (tegen betaling)
plaatsing gevraagd wordt en voor wie plaats is,
want zijn statistiek wordt er ongunstig door,
maar het sanatorium blijft er door getrouw aan
de goede beginselen der Christelijke barmhar-
tigheid, die niet alleen koud-verstandelijk rekent
met het belang der maatschappij, doch vóór
alles zich leiden laat door de gedachte, hoe
leed versacht en lijden verlicht kan worden.

Officiële Berichten.

L. S.

De Raad der Geref. Kerk te Bunschoten en
Spakenburg (A en B), door de l. gehouden
Classis aangewezen als roepende Kerk, heeft
de eer u te berichten, dat de a. s. Classe-
vergadering zal gehouden worden D. V. 14 Jan.
c. k. te Amersfoort, te 9½ uur.

Panten voor 't agendum dienen voor 30 Dec.
ingesonden te zijn bij ondergeteekende.

Namens den Kerkerad voorn.
de Deput. ad hoc:

Dr. J. SIJERSMA.

Bunschoten, 14 Dec. 1912.

Provinciaal Studiefonds der Geref. Kerken
in Noord-Holland.

Deputaten voor genoemd fonds, daartoe ge-
machtigd door de laatstgehouden Prov. Synode
te Amsterdam, roepen jongelingen op, in hun
provincie woonachtig en die in aanmerking
wensen te komen voor een geldelijke onder-
steuning bij hun theologische studies.

Zij berichten daarbij, dat volgens art. 7
hunner regeling door iederen sollicitant moet
worden overgelegd:

1. Een getuigenis van den Kerkerad zijner
woonplaats, dat hij behoort tot een der Geref.
Kerken in Noord-Holland, goede hope geeft
naar het oordeel des Kerkerads voor den

Dienst des Woords en ondersteuning van noode
heeft tot voortzetting der studie.

2. Een voldoende bewijs, waaruit blijkt, dat
hij den leeftijd van 17 jaren nog niet heeft
bereikt (in bijzondere gevallen kunnen depu-
taten ten deeren aanzien een uitzondering toe-
laten).

3. Een bewijs van een commissie of van een
bevoegd persoon, dat hij bijzonder verstande-
lijken aanleg heeft voor de studie.

4. Een getuigenis van een bevoegd gemeen-
heer, dat hij een goede gezondheid geniet.

Belanghebbenden worden uitgenoodigd, be-
doelde stukken in te zenden bij den eerst-
ondergeteekende (Haarlemmerweg 237 te Am-
sterdam) vóór of op 1 Februari 1913, terwijl
D. V. na dien datum de tijd voor een vergelij-
kend onderzoek zal worden vastgesteld.

Namens het college van deputaten:
W. F. A. WINCKEL, praesid.

J. A. DE VRIES, scriba.

Amsterdam, 18 December 1912.

Kort verslag van de vergadering der
classis Klundert op 19 Nov. 1912.

1. Bij afwezigheid van den praesid. nam voor-
ziet de assessor Da. Ruys het praesidium
waar. Na opening op de gebruikelijke wijze,
werden de lastbrieven onderzocht en in orde
bevonden.

2. De diensaren des Woords W. T. v. Dam
en M. M. Horjus worden verwekkend en broeder
Basoeki gelukwensend gebracht met zijn 25 jarigen
arbeid als voorganger.

3. De notulen der vorige vergadering worden
gelezen en onveranderd geteekend.

4. Ouderscheidende deputaten rapporteeren, n.l.
a. de classische correspondent over nagekomen
stukken; b. deputaten voor approbatie over de
goedkeuring van de stukken der ingekomen
predikanten van Willemstad en Breda; c. depu-
taten voor hulpbehoevende kerken. Er is een
saldo van / 2.49; d. over den evangelisatie-
arbeid rapporteeren de aanwezige deputaten, dat
er voortgang is van opkomst in Venlo, Eindhoven
en Roosendaal. Hierin en Maastricht hebben
grote behoeft aan geregelde prediking, waartoe
pogingen worden gedaan. De staat der kas is
niet zóó ongunstig als voor enkele maanden.
Het aantal spreekbeurten is duaver ongeveer
gelijk aan het vorige jaar, wellicht komen nog
enkele na. De brochure der Partic. Synode
„Overreiffende schuld wordt ter verspreiding door
verkoop aanbevolen.“

4. Br. van Drimmelen draagt met een woord
van aanbeveling aan de kerken over een vraag
om steun voor Rhijn-Pruisen.

5. De quaestor geeft een concept voor den
collecte-rooster, dat met dank wordt goedgekeurd.

6. Benoemingen. Classis-correspondent en sec.
Da. L. G. Goris en Da. A. J. Mulder. Appro-
batiekerken: Breda en Zevenbergen. Archief-
bewaarder kerk: Klundert. Kerkvisitatie,
nadat Da. Goris is vrijgesteld, benoemd Da. A.
J. Mulder en Da. A. L. Ruijs, secundi Da. W.
T. van Dam en Da. M. M. Horjus. Examina:
Da. L. G. Goris, Da. A. J. Mulder en Da. A.
L. Ruijs. Hulpbehoevende kerken in de classis:
Da. W. T. v. Dam, ouderl. L. Punt en K. Danc;
voor de generale kas van hulpbehoevende kerken
(in de vacature Da. E. Zwien) Da. M. M. Horjus.
Quaestor: H. N. Basoeki, sec. W. Schiek.
Collecte-corresp. v. d. Taol. school: Da. L. G.
Goris.

7. Uitgebracht wordt nu door de onderscheiden
kerken het rapport over wat voor de Zending
geschiedt. De kerken B en K zullen het nog
inenden.

8. Ingekomen. a. Een brief van afscheid van
Da. Rooda, die namens de classis sal beantwoord
worden. b. Droeve mededeelingen van de classis
D. worden met leedwezen gehoord, onder afken-
ding van open verandering. Aan de gen. Synode
sal verzocht worden te bepalen, dat zulke zaken
niet in de pers gepubliceerd worden. c. Een
even droeve mededeeling is uit de classis A.
ingekomen.

9. De vacaturbeurten worden overeenkomstig
het voorstel van den dep. ad hoc geregeld en
zullen worden gepubliceerd.

10. Bij de rondvraag naar art. 41 wordt aan
enkele kerken advies gegeven.

11. De kerk van Drimmelen dient zich door
den kerkerad van Raamsdonk als zelfstandige
kerk bij de classis aan en verzoekt opname in
het kerkerband en medewerking ter erkenning
bij de Hooge Overheid. In beide vragen be-
vredigt de classis.

12. Da. Horjus wordt aangewezen als con-
sulent voor Raamsdonk en Drimmelen. Da. van
Dam wordt consulent van Fijnaart.

13. Voor de e. k. vergadering sal Dinteloord
de kerken naspreken te Klundert in Februari c. k.

14. Art. 43 behoort niet te worden toegepast.

15. Na daargelegd door den scriba sluit de
praesid. deze vergadering.

Namens de classische vergadering,
L. G. GORIS, h. t. scriba.

Buitenland.

Rusland. Strijd tegen de revolutie met
geestelijke wapenen. Een on-
willekeurige lofrede op de pro-
paganda der secten.

De opperprocureur der Synode van de Rus-
sische Staatskerk is tot de erkenning gekomen,
dat de strengste censuur, door den Staat uitge-
roepen, niet in staat is de pers van de oppositie
van richting te doen veranderen, en dat het
daarom eisch des tijds is, den geestelijken strijd
met geestelijke wapenen te voeren. De opper-
procureur heeft daarom de vraag opgeworpen,
of de geestelijken in staat zijn om met ge-
volgd den strijd tegen de verwoestende
macht der liberalistische pers te voeren. Men
heeft daarop geantwoord, dat dit niet het geval
was, er op wijzend dat de pers, die het volk
aanstoot tot revolutie, over vele groote bladen en
over vele boekwinkels beschikt, terwijl de Staat
en de Kerk in dit opzicht veel minder kracht kun-
nen ontwikkelen. Daarom is er besloten aan de
Rijkadoema een crediet van 500.000 roebels op
vragen, om een groote uitgeverij op te
richten, ten einde de aanvallen der tegenstanders
uit een goddienstig en wetenschappelijk stand-
punt te wederstaan.

Het zou waarlijk te wenschen zijn, wanneer
de Russische Staatskerk er eindelijk eens toe
kwam om voortaan den geestelijken strijd alleen
met geestelijke wapenen te voeren. Tot hietoe
heeft zij in de eerste plaats op de politie en
de macht van den Staat gesteund. De Russische
Cesar heeft wel in zijn bekend October-manifest
vrijheid van conscientie aan al zijn onderdanen
toegezegd, doch door de voorstanders van de
Staatskerk wordt er voor geijverd om die vrij-
heid zooveel mogelijk te beperken.

Het volgend artikel stond den 11den Sept.
in de *Nov. Wremja*, het voornaamste blad van

Rusland, dat door de hoogste klasse, gelezen
wordt:

Terwijl de Kerk verarmt, is het voor een
orthodox man zeer pijnlijk te aanschouwen, dat
de orthodoxe herders met verbaszende wekkende
onverschilligheid het verloren gaan van de kudde,
die hen omringt, aanzien.

Wij willen niet spreken over de talloose
steden en dorpen in Rusland, waar de sectari-
sche propaganda zich nestelde, wij willen ons
bepalen tot de hoofdstad. Vele jaren geleden
bouwde Mevr. Tchertkoff op het eind van de
Bolshoiïaan midden in een schaduwrijken tuin
een zaal voor samenkomsten van „Evangelische
Christenen“ of „Pashkorieten“. Deze zaal bestaat
nog. Van hier uit ging de propaganda door
geheel St. Petersburg.

De eerste predikers kwamen uit de aristo-
cratie voort, als de heer Pashkoff, mevr. Tchert-
koff, mej. Ponker en bekende sectarische
predikers van het buitenland, doch later, toen
de propaganda verder om zich greep, stonden
er predikers en onderwijzers uit het volk op.
Het werk kwam tot bloei.

De autoriteiten van de Staatskerk werden,
doordat de beweging toenam, er op bedacht
den invloed van de secte tegen te gaan. De
Orthodoxe priesters organiseerden groote meetings
in deze kwartieren, waarbij kerkliederen gezongen
en ook voordrachten met lichtbeelden werden
gehouden. Groote giften kwamen daarvoor in
en een tehuis voor arme kinderen van het
district kon gesticht worden. De samenkomsten
werden druk bezocht. De kinderen werden in
het tehuis in de Orthodoxe leer onderwezen.
In een zaal van het huis ging men meetings
voor de lagere volksscholen houden. Maar de
geestdrift van de stichters van dit goed werk
bekoelde spoedig. De samen